

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2024. № 10.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.10.46>

УДК 338.48:631.15:339.9

Т. В. Швець,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та туризму,

Поліський національний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5911-7057>

Л. В. Недільська,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту,

Поліський національний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0528-9021>

ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ

T. Shvets,

*PhD, Associate Professor, Department of Economics, Entrepreneurship, and
Tourism, Polissia National University*

L. Nedilska,

*PhD, Associate Professor, Department of Finance and Credit,
Polissia National University*

FINANCING THE DEVELOPMENT OF GREEN AGRICULTURE: EUROPEAN PRACTICES

Перехід до сталої системи харчування є одним з найбільш актуальних викликів сучасності. Зміна клімату, деградація земель та втрата біорізноманіття посилюють тиск на аграрний сектор. Європейський Союз активно сприяє переходу до зеленого сільського господарства як комплексного підходу, що поєднує збалансованість економічних інтересів, соціальної справедливості та екологічної безпеки. Фінансова підтримка є критично важливим фактором для впровадження інноваційних технологій, органічного виробництва та інших практик сталого землеробства.

Дослідження присвячене актуальній проблемі переходу від неефективної, ресурсоемної економіки до сталої моделі розвитку. Проаналізовано еволюцію економічних парадигм, з акцентом на концепціях сталого розвитку, інклюзивного зеленого зростання та зеленої економіки. Визначено ключові характеристики кожної з цих моделей та їх взаємозв'язок.

Особливу увагу приділено ролі Європейського Союзу у формуванні та просуванні зеленої економіки, зокрема Європейському Зеленому курсу як амбітної ініціативи, спрямованої на досягнення кліматичної нейтральності до 2050 р. Проаналізовано механізми та інструменти, які ЄС пропонує для підтримки переходу до зеленого сільського господарства як важливої складової зеленої економіки. Розглянуто такі інструменти фінансової підтримки, як прямі платежі, гранти та субсидії, податкові пільги, кредити та гарантії, страхування, а також особливості їх імплементації.

The transition to a sustainable food system is one of the most pressing challenges of our time. Climate change, land degradation and biodiversity loss are increasing the pressure on the agricultural sector. The European Union is actively promoting the transition to green agriculture as a comprehensive approach that balances economic interests, social justice and environmental safety. Financial support is a critical factor for the introduction of innovative technologies, organic production and other sustainable farming practices.

The study is devoted to the urgent problem of transition from an inefficient, resource-intensive economy to a sustainable development model. The evolution of economic paradigms is analyzed, with an emphasis on the concepts of sustainable development, inclusive green growth, and green economy. The key characteristics of each of these models and their interrelationships are identified.

Particular attention is paid to the role of the European Union in shaping and promoting the green economy, in particular the European Green Deal as an ambitious initiative aimed at achieving climate neutrality by 2050. The mechanisms and instruments offered by the EU to support the transition to green agriculture as an important component of the green economy are analyzed. Financial support instruments such as direct payments, grants and subsidies, tax benefits, loans and guarantees, insurance, as well as the specifics of their implementation are considered.

In the context of the Common Agricultural Policy (CAP), the European Union uses various programs and financing mechanisms to stimulate the development of green agriculture, which provide farmers with the opportunity to invest in environmental technologies and practices. The CAP is financed through two main funds: The European Agricultural Guarantee Fund (EAGF) and the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD). The first fund provides direct support to farmers through various payments, while the second is aimed at rural development and financing projects that promote sustainable agricultural development. National programs (based on the example of Germany) demonstrate the role of national banks in the development and support of green agriculture.

Ключові слова: *сталий розвиток, Європейський Зелений Курс, інклюзивне зелене зростання, зелена економіка, екологічні практики, фінансові інструменти, прямі платежі, гранти, податкові пільги, кредити та страхування.*

Keywords: *sustainable development, European Green Deal, inclusive green growth, green economy, environmental practices, financial instruments, direct payments, grants, tax benefits, loans, and insurance.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Перехід до сталого сільського господарства є одним з найбільших викликів сучасності. Зміна клімату, деградація земель, втрата біорізноманіття та зростання населення створюють безпрецедентний тиск на сільськогосподарські системи в усьому світі. Європейський Союз, як один з лідерів у розробці та впровадженні стратегії сталого розвитку, залучений до процесів трансформації сільського господарства в більш екологічну галузь. Зелене сільське господарство – це комплекс дієвих інноваційних практик, спрямованих на підвищення продуктивності та стійкості агросистем на засадах одночасного забезпечення продовольчої безпеки, збереження та захисту навколишнього середовища. Така діяльність передбачає впровадження інноваційних технологій, раціональне та циркулярне використання природних ресурсів, збереження біорізноманіття тощо. Фінансування є одним з ключових факторів успішного переходу агробізнесу до зеленого агробізнесу. Воно дозволяє сільгосптоваровиробникам інвестувати в нові технології, сертифікацію, навчання та інші заходи, необхідні для переходу на більш стійкі методи ведення господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальні питання сталого розвитку, зеленого зростання та зеленої економіки є предметом міжнародних наукових досліджень. Серед зарубіжних дослідників, які суттєво вплинули на формування концепції сталого розвитку, варто відзначити таких авторів як П. Джеймса, Г. Паулі, К. Раворта, Д. Сакса та О. Шмідта. Науковці зробили значний внесок у розвиток теорії та практики сталого розвитку, їхні праці стали фундаментом для багатьох сучасних досліджень у цій галузі.

Українські науковці також активно досліджують ці питання. Зокрема, Т. Вербицька, Т. Галушкіна, Л. Горбач, А. Глущенко, І. Скороход, І. Макарова, О. Пащенко, В. Потапенко, Ю. Орловська, В. Чала та ін. присвятили свої дослідження розвитку зеленої економіки в країнах ЄС та перспектив зеленого розвитку для України. Наукові доробки цих авторів охоплюють широкий спектр питань, серед яких особливе місце займає екологізація виробництва, енергоефективність, виробництво органічної продукції, розвиток відновлюваних джерел енергії, а також фінансування зелених проєктів.

Особливу увагу вітчизняні дослідники приділяють дослідженню європейського досвіду імплементації стратегій фінансування зеленого розвитку. Так, організаційно-фінансові аспекти сутності “зелених” фінансів у контексті сталого розвитку та в умовах необхідності повоєнного відновлення України досліджує колектив авторів, зокрема, О. Варченко, О. Драган, К. Ткаченко, Н. Рибак та В. Зубченко. Фінансово-правове регулювання “зеленого” оподаткування аналізують в своїх працях Н. Якимчук та В. Савенкова. Питаннями сутності “зеленого” банкінгу, його особливостями здійснення, механізмам та інструментами реалізації присвячено дослідження О. Веклич. Водночас, дослідження європейського досвіду імплементації стратегій економічного зростання зеленого сільського господарства його фінансового забезпечення потребують більш детального вивчення, що й обумовило проведення окремого дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Стаття присвячена аналізу європейських практик фінансування розвитку зеленого сільського господарства, зокрема використанню фінансових інструментів, що використовуються в ЄС для підтримки цього процесу. Особлива увага буде приділена наступним аспектам:

- генезису становлення та розвитку “зеленої” економіки та сутності “зеленого” сільського господарства;

- характеристики фінансових інструментів, що використовуються для підтримки зеленого сільського господарства в ЄС;
- впливу фінансових інструментів на розвиток зеленого сільського господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Доцільність переходу від неефективної, ресурсоємної економіки до сталої є нагальною потребою, оскільки коричнева економіка в стратегічній перспективі є не стійкою та не конкурентною, загрожує як довкіллю, зокрема, так і майбутньому нашої планети. Важливо здійснювати перехід та розвивати альтернативні моделі економічного розвитку, які враховують економічні, екологічні та соціальні наслідки своїх дій. Тому розвиток моделі сталого розвитку спряв створенню нових технологій, які, відповідно до Програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), визначаються як економічні системи, що проявляються в трьох ключових характеристиках: низькому рівні викидів вуглецю, ефективному використанню ресурсів та соціальної інклюзії [1]. При цьому важливим є розуміння сутності соціальної інклюзії (з англ. inclusion – залучення, привабливість) яка полягає у постійному зростанні рівня залученості переважної більшості громадян у суспільні процеси.

В контексті стратегії сталого розвитку важливим є розуміння сутності терміну “інклюзивне зелене зростання”. Згідно з трактуванням авторитетної міжнародної організації – Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) інклюзивне зелене зростання – це “стратегія розвитку, яка поєднує три коеволюційні цілі: економічне зростання, соціальна справедливість та екологічна стійкість” [2]. Отже, ключовими принципами інклюзивного зеленого зростання за визначенням ОЕСР є: інновації, нові технології та рішення, які сприятимуть зменшенню залежності від викопного палива, підвищенню енергоефективності та створенню нових зелених робочих місць; інвестування в “зелену” інфраструктуру, освіту та науково-дослідні роботи, які сприятимуть інклюзивному зеленому зростанню; міжнародне співробітництво, оскільки інклюзивне зелене зростання

належить до глобальних проблем, вирішення яких можливе завдяки спільним зусиллям світового соціуму.

Розвиток теорії та практики сталого розвитку сприяв появі нового терміну “зелена економіка”. Так, зокрема, в 2005 р. Генеральний секретар ООН Кофі Аннан використовує термін “зелена економіка” у своїй промові на Всесвітньому саміті з питань зміни клімату в Кіото. В 2008 р. Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) публікує звіт під назвою “Зелена економіка: шляхи до стійкого розвитку”. Звіт ЮНЕП 2011 р. став значним кроком вперед, оскільки він надав чітке та всебічне визначення зеленої економіки, а також практичні рекомендації щодо того, як її можна досягти [3].

Наразі існують різні підходи до трактування сутності цього терміну. Заслуговує на увагу визначення “зеленої економіки” сформульоване на зустрічі, організованій за сприяння ЮНЕП, міністрів з охорони навколишнього середовища країн Латинської Америки і Карибського басейну. Делегати досягли консенсусу щодо розуміння сутності цього поняття відповідно до якого “зелена” економіка – це модель економічної діяльності, яка охоплює виробництво, розподіл та споживанням товарів і послуг, що сприяє забезпечення довготривалого добробуту людини шляхом збалансування економічного зростання та охорони довкілля, не наражаючи при цьому майбутні покоління на значні екологічні ризики та екологічні дефіцити [4]. Отже, зелена економіка – це інноваційний підхід до економіки, який передбачає використання чистих технологій та ефективне управління ресурсами для досягнення сталого розвитку (табл. 1).

Таблиця 1. Генезис становлення та розвитку “зеленої” економіки

Моделі економічного розвитку	Ключові характеристики
Коричнева (нестійка) економіка	Розвиток без дотримання принципів екологічної безпеки, а саме: високий рівень експлуатації природних ресурсів; критичний рівень забруднення та недостатній контроль за навколишнім середовищем; відсутність акценту на довгостроковій стійкості з фокусуванням на короткостроковому зростанні
Сталий розвиток	Система, яка спрямована на задоволення потреб сучасного суспільства без шкоди для природних систем збереження довкілля для майбутніх поколінь, а, отже, містить коеволюційний зв'язок між соціальною, економічною та екологічною складовими. Реалізується через наступні принципи: екологічну стійкість, соціальну справедливість та економічну ефективність
“Зелена” економіка	Модель розвитку економіки, яка покликана досягти економічного зростання за рахунок впровадження екологічно чистих технологій, використання відновлюваних джерел енергії та раціонального використання природних ресурсів
“Синя” економіка	Стратегія економічного зростання, в основі якої інноваційний підхід до економічного розвитку на засадах ґрунтовного знання законів природи з метою розробки та впровадження стійких рішень, безвідходне виробництво, підхід до відходів як до ресурсу, справедливий розподіл благ та можливостей

Джерело: адаптовано автором на основі [5, 6].

Зелена економіка, як фундаментальна концепція, спрямована на гармонізацію економічного зростання та екологічної стійкості, визначає загальні рамки для переходу до більш сталого та стійкого майбутнього. Зелений курс (основна мета – досягнення кліматичної нейтральності ЄС до 2050 р)., як амбітна ініціатива ЄС, конкретизує ці принципи, пропонуючи практичні кроки для досягнення кліматичної нейтральності. Зелене сільське господарство, як важлива складова економічної системи, відіграє ключову роль у реалізації Зеленого курсу, оскільки саме в цьому секторі зосереджена значна частина антропогенного впливу на довкілля. Європейський Зелений Курс пропонує ряд фінансово-економічних інструментів для підтримки зеленого сільського господарства та продовольчої безпеки, ключовими з-поміж яких є наступні (табл. 2).

Таблиця 2. Фінансові інструменти стимулювання зеленого сільського господарства в ЄС

Фінансовий інструмент	Ключові характеристики	Напрями імплементації
Прямі платежі	Виплати фермерам платежів за дотримання екологічних практик, зокрема, перехід на органічне землеробство, збереження біорізноманіття та екосистем, зменшення використання небезпечних хімікатів тощо	Основні елементи: ✓ екологічні схеми (добровільні екологічні практики, які фермери можуть обрати для отримання додаткових виплат); ✓ еко-схеми (обов'язкові для всіх фермерів заходи, що спрямовані досягнення конкретних еко-цілей); ✓ зелені фокуси (додаткові умови, які пов'язані з отриманням прямих платежів); ✓ моніторинг за дотриманням фермерами взятих зобов'язань
Гранти та субсидії	Безповоротні кошти, які надаються фермерам для підтримки їхніх зусиль з переходу на зелені практики	Напрями грантової підтримки: ✓ придбанням екологічно-чистого обладнання; ✓ впровадження нових технологій; ✓ оплата послуг консультантів; ✓ навчання екологічним практикам Напрями виплати субсидій: ✓ придбання с.-г. техніки; ✓ оренда земельних ресурсів; ✓ насіння та добрива
Податкові пільги	Зниження податків для фермерів, які впроваджують зелені практики	Основні напрями податкових пільг: ✓ зниження податку на прибуток; ✓ зниження податку на майно; ✓ звільнення від сплати ПДВ
Кредити та гарантії	Можливість кредитування з низькою процентною ставкою або гарантії за кредитами для фермерів, які інвестують у зелені практики	Види кредитів та гарантій: ✓ спеціальні кредитні програми з низькими відсотковими ставками; ✓ гарантії по кредитах з боку держав ЄС або європейських інституцій; ✓ інвестиційні гранти
Страховання	Страховання фермерів від втрат, пов'язаних з впровадженням зелених практик	Інноваційні підходи в страхуванні: ✓ параметричне страхування (виплати здійснюються на основі даних про погодні умови); ✓ індексне страхування (виплати корелюють з індексом, який відображає стан врожаю або погодні умови в регіоні); ✓ геопросторове та кліматичне страхування; ✓ страхування інвестицій у зелені технології

Джерело: сформовано автором на основі [7, 8, 9].

Вище перераховані фінансово-економічні інструменти стимулювання зеленого сільського господарства в ЄС здійснюються в рамках Спільної аграрної політики (САП), яка є однією з найстаріших та найважливіших політик Союзу. САП відіграє вирішальну роль у вирішенні комплексу проблем, пов'язаних з продовольчою безпекою, розвитком сільських територій та охороною довкілля. Зміни клімату, зростання населення та глобалізація вимагають від сільського господарства більшої стійкості та екологічності. Тому САП поступово трансформується, приділяючи все більшу увагу розвитку зеленого сільського господарства.

Спільна аграрна політика (CAP) – стратегія в сфері аграрного бізнесу, що започаткована в 1962 р. та ставила за мету забезпечення продовольчої безпеки Європи після Другої світової війни. В умовах динамічно мінливого ринкового середовища, зовнішні виклики CAP ЄС постійно вдосконалюється. Так, зокрема, нова аграрна політика набула чинності 1 січня 2023 р. і спрямована на формування справедливого, екологічного та ефективного сільського господарства [10, 11]. CAP виділяє кошти на підтримку стійкого сільського господарства та продовольчої безпеки завдяки Європейському сільськогосподарському фонду гарантій (EAGF) та Європейському сільськогосподарському фонду розвитку сільських районів (EAFRD). EAGF надає підтримку фермерам через прямі виплати, інтервенційні ціни та субсидії на експорт. EAFRD здійснює фінансування проєктів, які сприяють розвитку сільської місцевості.

Заслужують на увагу програми кредитування та гарантування кредитів для фермерів, які сприяють стійкому сільському господарству та продовольчій безпеці. До таких інструментів належать: програми фінансування Європейського інвестиційного банку (EIB); Європейської сільськогосподарської та сільської ради (EARDC) та Національні програми.

EIB пропонує наступні інструменти кредитування для підтримки розвитку зеленого сільського господарства та продовольчої безпеки:

➤ програма “InvestEU” (здійснює кредитування з низькою процентною ставкою та гарантії за кредитами для проєктів, що сприяють сталому розвитку, в т. ч. зелене сільське господарство);

➤ програма “EU4Business” є одним з інструментів ЄС для підтримки економічного розвитку країн Східного партнерства. Завдяки механізмам кредитування та грантового фінансування програма забезпечує фінансову підтримку малого та середнього бізнесу, сприяючи створенню нових робочих місць, підвищенню доданої вартості продукції. Крім того, “EU4Business” сприяє інтеграції України в європейський ринок шляхом надання кредитів та грантів малому та середньому бізнесу [12].

Європейська сільськогосподарська та сільська рада – це агентство Європейського Союзу, яке відповідає за підтримку розвитку агробізнесу, розвиток сільських районів та продовольчу безпеку. EARDC пропонує ряд програм кредитування для фермерів ЄС, які прагнуть впровадити зелені практики у своєму господарстві, зокрема, програма розвитку сільських районів (CAP) – це основний інструмент ЄС для підтримки сільського господарства та розвитку сільських районів та Європейський фонд сільськогосподарського розвитку (EAFRD). За рахунок цих фондів фінансується наступні напрями: підтримка сталих методів ведення с.-г.; інвестиції в “зелені” технології, розвиток сільських районів, підтримка молодих фермерів (гранти, кредити, навчання), дослідження та інновації.

З поміж Національних програм стимулювання зеленого сільського господарства в ЄС варто відзначити німецький державний банк розвитку Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW). Банк пропонує широкий спектр програм кредитування та гарантування кредитів для фермерів, які інвестують у зелені практики, зокрема:

➤ програма “Кредити на екологічно чисті технології”, пропонує кредити з низькою процентною ставкою фермерам, які інвестують у екологічно чисті технології, такі як: “зелена” енергетика (сонячна та вітрова енергія, біогаз); енергоефективність (утеплення будівель, модернізація

опалювальних систем); економія водних ресурсів (зрошення, очистка стічних вод). Відповідно до умов кредитування максимальна сума кредиту становить 10 мільйонів євро на термін до 20 років.

➤ програма “Інвестиції в сільське господарство” спрямована на модернізацію фермерських господарств шляхом надання грантів та кредитів, що сприятиме підвищенню їхньої стійкості та конкурентоспроможності. Мета програми – підтримка фермерів у впровадженні сучасних технологій та практик для підвищення ефективності виробництва та екологічності господарств. Ця програма може бути використана для фінансування таких проєктів, як: перехід на органічне землеробство; впровадження нових методів ведення сільського господарства, які зменшують вплив на довкілля; інвестиції в екологічно чисті технології. Відповідно до умов програми максимальна сума гранту становить 100 тис євро, максимальна сума кредиту – 5 млн євро, термін кредитування – до 15 років.

➤ програма “Гарантування кредитів” передбачає гарантії банкам за кредитами, які вони надають фермерам для впровадження екологічних технологій. Це дозволяє фермерам отримати кредити на більш вигідних умовах, таких як нижча процентна ставка, оскільки ризики кредитування зменшуються для банків завдяки державним гарантіям. Максимальна сума гарантії становить 80 % від суми кредиту. Крім того, KfW також пропонує консультаційні послуги фермерам, які інвестують у зелені практики.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Європейський Зелений Курс пропонує ряд фінансово-економічних інструментів для підтримки зеленого сільського господарства та продовольчої безпеки, ключовими з-поміж яких є наступні: прямі платежі, гранти, податкові пільги, кредити та страхування. Спільна сільськогосподарська політика, Програми розвитку сільських територій та інструменти Європейського інвестиційного банку, Національні програми сприяють досягненню цілей ЄЗК щодо забезпечення стійкої та справедливої продовольчої системи. В контексті Спільної аграрної політики (САП) для стимулювання розвитку зеленого

сільського господарства Європейський Союз використовує різноманітні програми та механізми фінансування, які надають фермерам можливість інвестувати в екологічні технології та практики. САП фінансується за рахунок двох основних фондів: Європейського сільськогосподарського фонду гарантій (EAGF) та Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських районів (EAFRD). Перший фонд забезпечує пряму підтримку фермерів через різноманітні виплати, тоді як другий спрямований на розвиток сільських територій та фінансування проєктів, які сприяють сталому розвитку сільського господарства. Національні програми (наприкладі Німеччини) демонструють роль національних банків у розвитку та підтримці зеленого сільського господарства.

Перспективні дослідження будуть спрямовані на оцінку ефективності фінансових інструментів у контексті імплементації зеленого курсу Європейського Союзу.

Література

1. Орловська Ю. В. , Чала В. С. , Глущенко А. В. Політика ЄС щодо зеленої економіки та інновацій : підручник / під заг. ред. Орловської Ю. В. Дніпро : ПДАБА, 2023. 193 с.

2. Inclusive green growth: for the future we want / OECD. URL: <http://www.oecd.org/greengrowth/Rio+20%20brochure%20FINAL%20ENGLISH%20web%202.pdf> (дата звернення: 3.06.2024).

3. Green Economy Initiative / UNEP. URL: <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/timber/meetings/07-unesp-eaton.pdf> (дата звернення: 3.06.2024).

4. General Information that can be used by the Ministers and Heads of Delegation for the dialogue on Green Economy: XVII Meeting of the Forum of Ministers of Environment of Latin America and the Caribbean (Panama City, Panama, 26 to 30 April 2010). URL: <http://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=system+of+>

economic+activities+related+to+the+production%2C+cad=rjt (дата звернення: 13.10.2024).

5. Паулі Г. Синя Економіка. 10 років, 100 інновацій, 100 мільйонів робочих місць: Доповідь Римського Клубу. Київ : Risk Reduction Foundation, 2012. 320 с.

6. A Clean Planet for all – A European strategic long-term vision for a prosperous, modern, competitive and climate neutral economy / European Commission. Brussels, 2018. 393 p.

7. Agriculture and rural development. Eco-schemes / European Commission. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/eco-schemes_en (дата звернення: 06.10.2024).

8. Energy, climate change, environment / European Commission. URL: https://environment.ec.europa.eu/economy-and-finance/phasing-out-environmentally-harmful-subsidies_en. (дата звернення: 06.10.2024).

9. Маркевич К., Сіденко В. «Зелені» інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст (аналітична доповідь). Київ : Заповіт, 2019. 315 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZELEN_INVEST.pdf (дата звернення: 01.10.2024).

10. Agriculture and rural development / European Commission. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-2023-27/key-reforms-new-cap_en (дата звернення: 01.09.2024).

11. Нова спільна сільськогосподарська політика ЄС на 2023-2027 роки. URL: <https://ukragroconsult.com/news/nova-spilna-silskogospodarska-polityka-yes-na-2023-2027-roky/> (дата звернення: 01.09.2024).

12. Helping small and medium enterprises grow / Funded by the European Union. URL: <https://eu4business.eu/> (дата звернення: 13.10.2024).

References

1. Orlovska, Yu.V. Chala, V.S. and Hlushchenko, A.V. (2023), *Polityka YeS shchodo zelenoi ekonomiky ta innovatsii* [EU policy on green economy and innovation], PDABA, Dnipro, Ukraine.
2. OECP (2012), “Inclusive green growth: for the future we want”, available at: <http://www.oecd.org/greengrowth/Rio+20%20brochure%20FINAL%20ENGLISH%20web%202.pdf> (Accessed 3 June 2024).
3. UNEP (2008), “Green Economy Initiative”, available at: <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/timber/meetings/07-unes-eaton.pdf> (Accessed 3 June 2024).
4. UNEP LAC (2010), “General Information that can be used by the Ministers and Heads of Delegation for the dialogue on Green Economy”, XVII Meeting of the Forum of Ministers of Environment of Latin America and the Caribbean, Panama City, Panama, 26 to 30 April 2010, available at: <http://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=system+of+economic+activities+related+to+the+production%2C+cad=rjt> (Accessed 13 October 2024).
5. Pauli, H. (2012), *Synia Ekonomika. 10 rokiv, 100 innovatsii, 100 milioniv robochych mists: Dopovid Rymsskoho Klubu* [Blue Economy. 10 years, 100 innovations, 100 million jobs: Report of the Club of Rome], Risk Reduction Foundation, Kyiv, Ukraine.
6. European Commission (2018), *A Clean Planet for all – A European strategic long-term vision for a prosperous, modern, competitive and climate neutral economy*, Brussels, Belgium.
7. European Commission (2023), “Agriculture and rural development. Eco-schemes”, available at: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/eco-schemes_енйна (Accessed 06 October 2024).

8. European Commission (2024), “Energy, climate change, environment”, available at: https://environment.ec.europa.eu/economy-and-finance/phasing-out-environmentally-harmful-subsidies_en. (Accessed 06 October 2024).
9. Markevych, K. and Sidenko, V. (2019), *«Zeleni» investytsii u stalomu rozvytku: svitovyi dosvid ta ukraïnskyi kontekst (analytychna dopovid)* ["Green" investments in sustainable development: world experience and the Ukrainian context (analytical report)], Zapovit, Kyiv, Ukraine. available at: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZELEN_INVEST.pdf (Accessed 01 October 2024).
10. European Commission (2023), “Agriculture and rural development”, available at: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-2023-27/key-reforms-new-cap_en (Accessed 01 September 2024).
11. UkrAgroConsult (2023), “New EU common agricultural policy for 2023-2027”, available at: <https://ukragroconsult.com/news/nova-spilna-silskogospodarska-polityka-yes-na-2023-2027-roky/> (Accessed 01 September 2024).
13. Fundet bu the European Union (2023), “Helping small and medium enterprises grow”, available at: <https://eu4business.eu/> (Accessed 13 October 2024).

Стаття надійшла до редакції 14.10.2024 р.